

Knivsta Fattigstufva

"Marias Stuga"

Den 7 december 1988 invigdes "Marias stuga". Det är den gamla fattigstugan, som åter kunde tagas i bruk, men nu inte längre som fattigstuga, utan som en samlingsplats för församlingens egen verksamhet så lämpligt nära den gamla kyrkan i Knivsta. Där serveras ibland kyrkkaffe på sommaren och där är öppet hus på fredagar, även det på sommaren för besökande på kyrkogården, för turister och inte minst för dem som bara vill träffas och få en pratstund vid en kopp kaffe. Även en del sammanträden förläggs dit och det är vid sådana tillfällen som det händer att vi har funderat över själva "Stugan" och dess historia. Hur gammal kan den vara och hur har de haft det, de som hade "förmänen" att få sovplats där? Hur hade de det i stugan? Och inte minst: Hur gammal kunde stugan vara? Vi ville veta mera...

På landsarkivet i Uppsala finns svar på en del av frågorna och några axplock har hämtats där, med början redan 1784 då det i ett sockenstämmoprotokoll omtalas att det var sex namngivna personer i "fattighuset". Dessutom fick fjorton personer bidrag, vanligen i säd. Det var av inkomsterna från sockenmagasinet, som dessa medel togs. Detta fattighus som här omtalas kallades Carls stuga och låg borta vid Karlsgård, som kanske fått sitt namn just efter stugan. Stugan hade troligen avsatts för sitt ändamål av Noors tidigare ägare som hade ägt både Noor och Knivsta gård. "Fattighuset" går som en röd tråd genom sockenstämmoprotokollen med uppräknings av dem som fick bo i fattighuset och vilka som fick säd.

Den 6:e februari 1814 kan man i ett sockenstämmo-protokoll i Knivsta sockenstuga läsa följande:

Sedan samtliga närvarande erkände det Socknens Fattigstufva befants av ålder så alldeles förfallen, att ingen reparation var mer att påtänka företrädde arrendator av Noor, Lundén, ett af T. herr Baron Hermelin författad dictamen af protocollum, hvilket upplästes och var av följande lydelse: "Hindrad af svag hälsa, att infinna mig vid den utsatta stämman, om fattighusets byggnad, får jag anmäla, att i proportion af hemantalet för Noor och Säby skall jag låta utsyna det Byggnadstimmer, som dertill erfordras och af arrendator vid Noor och Säby framföres: men att omkostnaden till Fattighusets byggnad ej kan tagas af Fattigkassan, emedan den är nödvändig till de Fattigas underhåll i socknen och endock föga tillräcklig samt om dess Capital förminskas, kunde Hemmansägare blifva mera besvärade af de Fattigas underhåll.

Noor den 6 febr. 1814

S. G. Hermelin"

Församlingens ledamöter, erkännande riktigheten af detta senare förbehåll, fattade derjemte samma beslut, att en ny Fattigstufva, omkring

3 alnar längre än den gamla, uppföras skulle framför Sockenmagazinet der Stenmuren nu står; och då omkring 80 stycken, i begge ändarna Knutföra timmer troddes blifva för endamålet tillräckliga, borde på detta vinterföret, af Socknens 40 7/8 förmedlade Mantal, 2:ne timmer af hvar mantal må blifva, de till byggnads ställe framföras. Angående det förestående arbetet vid byggnaden beslöts, att genom gångled hvarje matlag i Socknen dertill borde bidraga, dock så, att denna gångled utgeck hvarannan gång hos Torpare, i jemförelse med hemmans Ägare och innehafvare.

in Fidem prot.

A. Elfsberg"

Beslut och handling tycks ha varit ett, då stämman den 19:e maj samma år beslöt att "Sockenstugan skulle invändigt rappas och öfriga brister hjälpas, vid tillfälle att murare till Nya Fattigstufvan infunne." Fattigstugan hade ju byggts 3 alnar längre än den gamla, men av det vet vi ju inget om längden. Det blev kanske utrymmet för "kammaren", men först 1829 insattes spis där, samt rustades en del av stugan.

Men fast det redan var fullt i Fattigstugan var socknen tvingad enligt lagen att ta emot ett par, som tidigare varit skrivna i socknen och nu ville komma tillbaka och då till fattigstugan. Det var med stor motvilja de togs emot, då de ansågs bråkiga och det inte fanns någon plats i fattigstugan heller. Men kammarherre C.S. von Paykull på Ledinge erbjöd plats för två av kvinnorna i hans stuga, Rosenlund, att där dela rum med Jan Perssons hustru. (Ledinge 14/9 1817) Så skulle nu det tillbakaflyttande paret få flytta in i fattigstugan på villkor:

"att de där skulle få bo, dock med det uttryckliga förbehåll, att dessa personer skulle förhålla sig nyktert, tysta, stilla, hövliga, fridsamt och beskedligt så väl inom sockna som utom Fattigstugan emot alla församlingens ledamöter. I annor händelse skulle de mista sitt Boningsrum i Fattigstugan sedan deras förhållande likväl förut av Församlingens kyrko Råd blifvit undersökt och kändts."

Hur många bodde det i fattigstugan samtidigt? Det är svårt att beräkna då omsättningen var ganska stor och i husförhörlängderna står det oftast inte när de kommer dit utan endast när de flyttar därifrån eller dör. De som kommer istället nämns kanske inte förrän i nästa längd. Vi kan nog räkna med att minst sex personer, barn räknade haft sin boning där samtidigt. Där fanns gamla, mödrar med små barn, ensamma barn, sjuka, sinnessjuka, blinda och även någon idiot. Alla var fattiga.

Vem skötte dem? Fick de någon hjälp? Hur gick det med sämjan? Och kylan på vintern med enkel dörr, troligen enkla fönster och endast öppen spis? Sockenborna skulle hålla med ved. Troligen fick de dela säng och de kunde ju vara positivt på vintern när det var kallt. Det var nog en fördel när de kom att bo så nära kyrkan så att de lättare kunde få besök. Men de var inte bortskämda! Utbyggnaden för trapphuset har tillkommit senare.

Fattigstugan användes för sitt gamla ändamål fram till 1928 då det nya ålderdomshemmet, Kvarntorp, blev färdigt. Därefter hyrdes stugan ut i många år med Maria Pettersson som sista hyresgästen.

I mitten av 1970-talet konstaterade Uppsala kommun att de inte ägde Fattigstugan med tillhörande bodar varför Knivsta församling fick tillbaka densamma. Maria Pettersson bodde kvar och blev nu församlingens hyresgäst från 1975. Den enda skillnaden blev att hon fick diskbänk och vatten indraget, vilket nog underlättade arbetet.

Kyrkan behövde verkstadslokaler och utrymmen för de anställda och det var nu möjligt att uppföra en sådan byggnad alldeles bakom de gamla bodarna, som hört till fattigstugan och troligen också till

småskolan. De var dåliga och behövdes rivas. Det blev nu istället en bra och trevlig byggnad, som fint smälter in i omgivningen.

Men "Marias stuga" då? Vad göra med den? Rivas skulle den inte! Det var klart. Maja (Maria) hade under tiden blivit sämre och orkade inte längre bo kvar i stugan, hur gärna hon än ville så hon och hennes hemmavarande son fick flytta till en lägenhet i Knivsta. Men Maja längtade tillbaka och stugan stod öppen för henne så länge hon orkade gå dit. Stugan rustades upp och blev med hjälp av skänkta och köpta gamla möbler, textilier och prydnadsföremål mycket hemtrevlig och till stor glädje för församlingsbor och andra besökande. Vi äldre glömmer aldrig Maja med hennes många katter. Hon var en rejäl kvinna, som arbetade hårt i hela sitt liv och som alltid var mån om att reda sig själv, men när förvirringen tog överhanden gick det inte längre.....

Maria var född den 30 mars 1899 och flyttade till den gamla fattigstugan 1958. Hon dog den 29:e december 1988.

Ulla Nilsson

Knivsta gård.

"Tant" Pettersson (t.h.) bredvid Svea Karlsson och hästen Svarten vid mitten av 50-talet.

Foto sid 8: Ulla Nilsson, ovan: Sture Karlsson